

JÁSZI OSZKÁR ELŐADÁSÁHOZ

Ezt az előadást Jászi Oszkár 1932. október 25-én úgynevezett *Chapel Talk*ként tartotta az Ohio állambeli Oberlin College-ban, ahol ekkor már hetedik éve volt a politikai tudományok professzora.

A Chapel Talk a College fontos intézménye volt. Ünnepélyes alkalmakkor a főiskola nagyméretű kápolnájában – templomnak is beillene – valamelyik professzor beszélt kollégáihoz és a diákokhoz általa választott közéleti vagy morális témáról. Jászit gyakran kérték fel a szónok szerepére. Noha angol kiejtése és beszéd-módja végig idegenszerű maradt, a lényéből sugárzó mély meggyőződés és morális erő ezt bőségesen ellensúlyozta. Így többször is ő volt a szónok az Armistice Dayn, a fegyverszünet napján, Washington és Lincoln emlékünnepe – s ezeket az alkalmakat mindig nagyon komolyan vette, és fontos mondanivaló közlésére használta fel.

Feladatának tekintette, hogy a maga súlyos közép-európai tapasztalatai alapján figyelmeztesse ifjabb és naivabb tengerentúli hallgatóságát a kor divatos, ordas eszméinek és antidemokratikus törekvéseinek veszedelmeire, amelyek az amerikai demokráciát is alááshatják.

Jászi Oszkár jelenség volt Oberlinben. Diákok és tanártársak, még ha nem ismerték is küzdelmes múltját, megérezték benne a prófétát. Egy magyar származású diákja mesélte, hogy amikor megérkezett az Oberlin College-ba, ott tudva, hogy Európa mely vidékéről jön, felhívták figyelmét egy „osztrák” professzorra, akinél vasárnaponként érdekes összejövetelek szoktak lenni.

Amikor az itt közölt beszédet tartotta, alig egy éve volt amerikai állampolgár. 1931-ben, miután megkapta az állampolgárságot, életének ezt a fordulatát igye-

kezett megmagyarázni a „kápolnában” összegyűlt diákoknak, s közben félig komoly, félig tréfás-ironikus formában fejtette ki, hogy a maga európai szemével milyen előnyös és milyen árnyoldalait látja az amerikai létformának és társadalomnak.

– Láthatják ebből – vonta le a következtetést –, hogy a magam részéről képtelen lennék passzívan elmerülni a nagy olvasztótégelyben. Noha hiszek az ezzel kapcsolatos feltevés érvényességében, úgy vélem, ennek az olvasztónak dinamikusabbá kellene válnia. Nemcsak a tartalmát kellene kicserélni, hanem magát az edényt is, hogy változatosabb, szélesebb és nemesebb amerikai kultúránk legyen.

A javíthatatlan társadalomjobbító alig honosodott meg az Újvilágban, már ezt is jobbítani akarta.

1932 őszén azonban, amikor a „nagy elnök” kívánatos vagy elvárható tulajdonságairól beszélt a kápolnában, nem távlati, morális problémákról, hanem konkrét, közvetlen útválasztásról és döntésről volt szó. Az Egyesült Államok lakosságának ekkor kellett választania Herbert Hoover és Franklin Delano Roosevelttel személye és politikája, a régi és az új gazdasági-társadalmi gondolkodás és stílus között.

Jászi itt kicsit bajban volt. Nem csupán azért, mert professzorként – s ráadásul aránylag friss bevándoroltként – nem illett, sőt nem is volt szabad konkrét választási tanácsot adni hallgatóinak. Sokkal inkább azért, mert ő maga ambivalens – mondhatnánk, szokatlanul bizonytalan – volt a jövő embere, Roosevelttel megítélésében. Csécsy Imrének írta egy évvel később: Roosevelttel politikáját „egy ütteni College-értekezleten a bolsevizmus amerikai kiadásának nevezttem el. Pedig én az Elnök nagy

tisztelője vagyok, őt rendkívüli egyéniségnek s ragyogó jellemnek tartom, sőt azt hiszem, hogy ebben a teljesen meghibbant világban más útja nem is volt, még ha ez az út végeredményben sikertelennek bizonyulna is. Mert szabad kereskedelmet Amerikában nem lehet folytatni egy mindjobban elzárkózó, nyakig militarizált világgal szemben."

A mélyen liberális szemléletű és ifjúkora óta következetesen antietatista Jászi megborzongott a New Deal erőteljes állami beavatkozásától, de Roosevelten – a Chapel Talk címe is ezt mutatja – már megválasztása előtt felismerte a Nagy Elnököt.

Litván György

Allan Bloom

A BALOLDAL NIETZSCHEANIZÁLÓDÁSA

Lánczi András fordítása

Az egész világ két részre oszlik: az egyik fele Locke-ig vezet vissza szellemi örökségét, a másik Marxig. Az utóbbi szellemi örökség mai képviselői sokkal készségesebben ismerik el szellemi atyjukat, mint az előbbieket. Ez a viszonylagos hallgatagság azonban elkerülhetetlen, amikor az ember fiatal amerikaiakkal kezd el foglalkozni. Marxnak ugyanis nincs mondanivalója a számukra, az úgynevezett marxista tanárok pedig, akik meg akarják őket nyerni, nem használják a marxista nyelvezetet. Nyersebben fogalmazva, Marx unalmassá vált, s nem is csak az amerikai fiatalok körében. Néhány mogorva, a világtól elzárkózó autodidaktát még megborzongtathat „*A világ proletárjai...*” retorika, és a harmadik világ egypártrendszerű államainak elnökei nemtetésük nyomatékként megidézhetik Marx tekintélyét. De azokban a centrumokban, ahol az emberek nyitottak, és ahol az ideológiák képződnek, Marx már jó ideje halott. A KIÁLTVÁNY naivnak tűnik. A TŐKE pedig nem győzi meg az olvasókat a maga igazáról sem a gazdasággal kapcsolatban, sem az ember elkerülhetetlen jövőjéről, és arról sem, hogy megéri megemészteni ezt a művet. Néhány ragyogó tanulmány még elbűvölhet ugyan, de ez kevés ahhoz, hogy egy egész világnézetet alapítsunk rájuk. A baloldal jó részét nem tántorította el névadójának szellemi halála attól, hogy továbbra is marxistának nevezze magát. Marx ugyanis a szegényeknek a gazdagok elleni örök harcát és a liberális társadalmakénál nagyobb egyenlőséget követelők akaratát szimbolizálja. Ezt leszámítva azonban a baloldal ma másból táplálkozik. Marx képtelen megszólítani az olyan lelkeket, melyeket Sartre, Camus, Kafka, Dosztojevszkij, Nietzsche és Heidegger kerített a hatalmába. Még Rousseau-nak is jut hely, ahol Marx dadog.

Hogy mivé lett Marx hatása, annak illusztrálására vegyük szemügyre az *ideológia* fogalmát, az egyik olyan marxi terminust, amely hasonló népszerűsége telt szert, mint a weberi terminusok.

Marx műveiben az ideológia az uralkodó osztály által kidolgozott hamis gondolkodási rendszert jelent, melynek célja ezen osztály hatalmának igazolása a hatalomból